

дарё қирғоғидаги Сарой номли жойда 12 ёшли Худойқулни хон қилиб кўтарганлар, Муҳаммад (Бекмуҳаммад – Мулла Олим Маҳдум Ҳожи) қипчоқ эса мингбоши лавозимига тайинланган [5. 69]. Улар пойтахтга кириб келишган. Менимча, Алиқулининг ўлими, Тошкентнинг йўқотилишидан тушкунликка тушиб қолган Султон Сайидхон уларга қаршилик кўрсата олмаган. В. В. Наливкин Худойқулнинг тахтга чиқишини тасвирлаб, 16 ёшда бўлганлиги, уни Иқинмирза қўллаб-қувватлаганлиги, мингбоши лавозимига Боймат қипчоқ тайинлангани ҳақида маълумот берган эди [6. 203].

Умуман олганда, мазкур даврдаги Қўқон мингбошилари ҳақидаги маълумотлар жуда кам ёки чалкаш. Қўқоннинг охириги мингбошиларидан бири сифатида Абдурахмонни кўрсатиш мумкин. Р. Н. Набиев “Из истории Кокандского ханства (Феодальное хозяйство Худояр-хана)” асарида Худоёрхон Абдурахмон Офтобачини мингбоши лавозимига тайинлагани хусусида ёзган эди. Муаллифнинг таъкидлашича, Худоёрхон Мусулмонқулнинг ўлимида ўзини айбдор ҳис қилган, шунинг учун Абдурахмон Офтобачини ўзига яқин олиб юрган ва “ўз айбини ювиш мақсадида кейинроқ уни мингбоши лавозимига тайинлаган” [5. 44].

Умуман олганда, тарихий манба ва адабиётларда Қўқон хонлиги мингбошилари ҳақидаги маълумотлар етарли эмас. Мавжуд маълумотларнинг аксарияти эса чалкаш ёки ноаниқ, бир тизимга солинмаган. Хусусан, Шоди, Шодмонхожа, Муҳаммад, Боймат, Фозилбек қорақалпоқ, Мирзо Аҳмад каби мингбошилар ҳақида маълумотларни топиш қийин.

Мусулмонқул ёки Алиқулиамирлашкарни ҳисобга олмаганда, Қўқон мингбошилари шу вақтгача бирор-бир тадқиқот объекти бўлмаган. Мингбоши лавозимида фаолият юритган шахснинг давлат ҳамда халқ манфаатлари учун хизмат қилганликларини ҳисобга олиб, уларнинг тарихини чуқурроқ ўрганиш ва келажак авлодга етказиш фойдадан холи бўлмайди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН МАНБА ВА АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Маҳмудов Ш. Ю. Қўқон хонлигининг маъмурий – бошқарув тизими (1709–1876 йй.) Тарих фан. номз... дисс. – Тошкент, 2007. – 160 б.
2. Мерос. – Тошкент: Камалак, 1991. – 336 б.
3. Мирзо Олим Маҳдум Ҳожи. Тарихи Туркистон. – Тошкент: Янги аср авлоди. 2009. – 242 б.
4. Мирзо Олим Мушриф. Ансоби ус-салотин таворих ул-хавоқин (Султонлар насаби ва ҳоконлар тарихи). – Тошкент, 1995. – 128 б.
5. Набиев Р. Н. Из истории Кокандского ханства (феодальное хозяйство Худояр-хана. – Ташкент: Фан. 1973. – 387 с.
6. Наливкин В. В. Краткая история Кокандского ханства. – Казань, 1886. – 216 с.

АРХИВ БИНОЛАРИНИНГ МАЪЛУМОТЛАРНИ САҚЛАШ ВА ЮРИТИШ ФАОЛИЯТИ ТАРИХИДАН

Дилфуза Жўраева,
Сурхондарё вилоят давлат архиви директори

Тарих ҳақиқатларини ёритишда давлат архивларининг ўрни ҳақда аҳамиятли ва беқийс саналади. Бугунги кунга келиб эса архивлар фаолиятини замонавий технологияларга асосланган ҳолда юритиш чоралари кўрилмоқда. Айни пайтда, ҳар бири битта залворли аҳамиятга эга ҳужжатларни асраб-авайлаш мақсадида юртимиздаги барча давлат архивлари учун талаблар даражасидаги муҳташам бинолар қурилиб фойдаланишга топширилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёев ташаббуслари билан Ўзбекистон Республикасининг келгуси истиқболини кўзлаб ишлаб чиқилган “Янги тараққиёт стратегияси” дастурида мамлакатимизни ривожлантиришнинг устувор вазифалари белгилаб берилган. Бу вазифалар амалга оширилаётган ислохотларни

янада чуқурлаштиришга янгича ёндашувни, юксак билим, ҳаётда синалган тажрибалардан оқилона фойдаланишни, замонавий илм ва билимлардан, ҳосил бўлган кўникмалардан ҳар томонлама унумли фойдаланишни назарда тутганлиги билан ўта аҳамиятлидир. Чунки янгилик яратмай, салмоқли ўзгаришлар ясамай туриб, ривожланиш ва тараққиётга эришиб бўлмайди. Шу маънода айтганда, тараққиётни таъминловчи барча соҳалар бирдекизчил ва барқарор ривожлантирилиб борилиши зарур.

Юқорида таъкидлаганимиздек, ҳар қандай давлатда ҳам ҳаётий тажрибалардан унумли фойдаланиш, айниқса, улкан хазина, бемисл манба ҳисобланувчи хазинадан – тарихий аҳамиятга молик воқеалардан, бир пайтлар рўй берган ҳодисалардан, юзага келган янгиликлардан, илм-фан ютуқларидан ҳамиша хабардор бўлиб турмоқ керак. Ана шундай улкан хазина эса асрлар оша архив дея аталмиш ҳужжатгоҳларда сақланади. Табиийки, тарихи неча-неча асрларга бориб тақалувчи нодир қўлёзмаларни, бирор шахснинг ҳаёти фаолиятига ёки ишлаб чиқариш соҳаларига, илмий, ўз даврида олиб борилган маданий ишларга оид ноёб ҳужжатларни бир жойга жамлаш, саралаш, кейинги авлодларга бешикаст етазиш учун ишлов бериш, айниқса, сақлаш каби муҳим ишлар архивлар зиммасига юклатилган. Шунинг учун ҳам қандай бўлишидан қатъий назар, ҳар қандай ҳужжатнинг бешикаст сақланишига эришиш учун махсус қурилган ва зарур жиҳозлар билан таъминланган бинолар керак бўлади.

Сурхондарё алоҳида вилоят сифатида ташкил этилган кезларда бу борада аҳвол қандай эди, ҳозирги кунда-чи? Сурхон воҳасида давлат архивларини тегишли шароитлар яратилган бинолар билан таъминлаш ишлари турли даврларда қандай йўлга қўйилганлиги тарихи билан қисқача танишиб ўтсак, фойдадан холи бўлмайди.

Сурхон воҳаси тарихидан яхши маълумки, 1941 йил 6 мартда СССР Олий Совети Президиумининг Фармони асосида Ўзбекистон ССР таркибиди бир неча, хусусан, Андижон ҳамда Наманган вилоятлари қаторида бу пайтга қадар Бухоро амирлиги даврида беклик, кейинчалик эса Бухоро областининг жанубий сарҳадларида жойлашган округи ҳисобланиб келинган Сурхондарё воҳасига ҳам алоҳида вилоят область берилди[1].

Ушбу фармон эълон қилинган, янги ташкил этилган областларда давлат архивларини қайта ташкил этиш, сақланаётган ҳужжатларни саралаш ҳамда тартибга солиш ишлари билан бошлаб юборилди. Айни пайтда, вилоят ташкилий қўмитасининг қарорлари асосида давлат архивлари учун алоҳида бинолар ажратила бошлади.

Чунки бу даврга келиб, Сурхондарёда янги ташкил этилган область сифатида ижроия қўмитанинг соғлиқни сақлаш, режалаштириш, сув хўжалиги, молия, алоқа, маданият, маориф, савдо бўлимлари, шу билан бирга, Ички Ишлар Халқ Комиссарлигининг Сурхондарё область архив бўлими ҳам ташкил этилди. Шу тариқа, воҳада 1 та область ҳамда 6 та районда давлат архивлари фаолияти йўлга қўйилди. Область давлат архиви 1 та хонада жойлаштирилиб, 2 та штат бирлиги ажратилди. Натижада бир неча йил давомида область давлат архиви ана шу биттагина хонада фаолият юритиб турди.

Сурхондарёда давлат архиви ишларини юритиш, уни янада кенгайтириш учун шароитлар етарли эмасди, айниқса, у махсус ва алоҳида бинога эга эмас эди. Бунини ўша йиллари Ички Ишлар Халқ Комиссарлигининг Сурхондарё область бўлимини бошқарган давлат хавфсизлик хизмати лейтенанти Артемьевский томонидан Ўзбекистон ССР Ички Ишлар Халқ Комиссарлиги томонидан йўлланган № 29036-сонли хат 1943 йил 16 февраль куни давлат архивлари бўлими бошлиғи Ушаковга йўлланган жавоб хатида ҳам кўриш мумкин. У шундай ёзади: “Аввал ҳам маълум қилганимдек, давлат архиви Термиз ўлкашунослик музейининг 3 та тор хонасида фаолият олиб бормоқда. Бу эса нафақат янги ҳужжатларни қабул қилиш имконини бермаяпти, балки мавжудларини сақлашда ҳам маълум қийинчиликларни келтириб чиқармоқда. Архив учун ажратилган бино архив ҳужжатлари каби махфий ҳужжатларни сақлаш (Термиз шароитларида) талабларига мутлақо жавоб бермайди, у бутунлай таъмирлашга муҳтож ҳолатга келиб қолган. Бу бинода стеллажлар йўқ, эски архивда

мавжуд бўлган стеллажлар эса тўлиқ таъмирталаб бўлиб қолган, ҳужжатларнинг кўплигидан қийшайиб ётибди. Ҳужжатларнинг бир қисми эски давлат архивида ва ерда сақланмоқда”[2].

Табиийки, биз бу мисолларни дастлабки пайтларда Сурхондарёда давлат архивларида ишлаётган ходимлар қандай шароитларда фаолият юритганлигини ҳамда мисли хазина саналадиган давлат архивлари учун махсус бинолар ўта зарур бўлганлигини таъкидлаш мақсадида келтираяпмиз.

Шу маънода олиб қараганда, яна бир муҳим ҳужжатдан иқтибос келтириб ўтиш мумкин. Бу ҳужжат Сурхондарёда давлат архивлари фаолиятини, уларга ажратилган биноларнинг яроқлилиқ ҳолатини текшириш мақсадида тузилган махсус комиссия аъзолари томонидан тайёрланган. Жами 62 саҳифалик ушбу ҳужжатда ҳам Термиздаги давлат архиви биноси мутлақо яроқсиз ҳолда эканлиги қайд этилган. Ҳужжатга комиссия аъзоларидан 4 киши – Киселев, Чумаченко, Султанова ҳамда Астаховалар имзо чекишган. Комиссия аъзоларининг хулосасида шундай дейилади: “Архив шаҳар бозори ёнидаги музей ҳудудида жойлашган уч хонадан иборат бинода фаолият юритмоқда. Бино эскирган, кўп йиллардан буён таъмирдан чиқарилмаган. Архивнинг иккита деразаси бор, кўпчилик ҳолларда бу деразалар панжарасиз ва қисман ойнасиз бўлиб, очилиб ётади. Эшиклар ҳам панжарасиз, яроқсиз бўлиб, улар юпқа фанердан ясалган, исталган пайтда хоҳлаган одам архивга бемалол кириши мумкин, яъни эшиклар оддий осма қулфлар билан қулфланади. Архивда махсус кўрикчи йўқ. Қоровуллик ўриндошлиқ сифатида музей қоровули томонидан амалга оширилади, бозор томонидан эса ҳеч ким томонидан кўриқланмайди. Деразалар бозор майдони томонга қараб очилиши туфайли архивда ўғирлик қилиш ёки ёнғин чиқариш учун қулайликлар туғдиради. Ёнғинга қарши хавфсизлик чоралари кўрилмаган”[3].

Албатта, йиллар ўтган сайин давлат архивларидаги шароитлар ҳам, қониқарли даражада бўлмаса-да, ҳарқалай, бир қадар яхшилана борган. Бу ҳақда Ўзбекистон ССР Ички Ишлар Халқ Комиссарлигининг архив бўлими бошлиғи Серийга 1945 йилнинг биринчи ярим йиллиги якунлари тўғрисида юборилган ҳисоботда ҳам айтиб ўтилган.

Ҳисоботда шундай дейилади: “Шу йилнинг (яъни, 1945 йилнинг) май ойида давлат архиви учун ажратилган бино фойдаланишга яроқли, ҳужжатларни сақлаш шароитлари бор. Бутун вилоят давлат архиви жойлашган бино 6 хонадан иборат, иккита йўлак ҳам бор. Архивда 29 та фонд мавжуд бўлиб, улар №114 йўриқнома бўйича стеллажларда жойлаштирилган. Умумий архив ҳужжатлари сақланадиган хоналарнинг эшиклари қулфланади, лекин панжаралари йўқ. Бино таъмирга муҳтож. Томи лойсувоқ билан қопланган, ёмғирда ейилиб кетаётгани сабабли ҳар йили таъмирланишга муҳтож. Бино уч нафар ўт ўчирувчи ва қоровул томонидан кўриқланади”[4].

Ушбу ҳисобот 1946 йилнинг 18 феввалида тегишли юқори ташкилотга юборилган бўлиб, у ўша даврларда вилоят давлат архивида шароитлар қандай ўзгара бошлаганлигини кўрсатади. Албатта, бу мисоллар вилоят давлат архиви тарихига оид маълумотлардан олинди. Лекин юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, ўша йиллар вилоят давлат архивининг туманлардаги филиалларини ташкил этиш ишлари ҳам бошлаб юборилган эди. Хўш, туман филиалларида аҳвол қандай бўлган?

Бу борадаги саволларга яна ўша, яъни юқорида эслатиб ўтганимиз Ўзбекистон ички ишлар вазирлигининг Сурхондарё вилояти ички ишлар бошқармаси бошлиғига Ўзбекистон ССР Ички ишлар вазирлигининг архив бўлими бошлиғи Серий томондан юборилган хизмат хатидан жавоб топиш мумкин: “Ўзбекистон ССР ички ишлар вазирлигининг архив бўлимида Сурхондарё область архив органларида ишга тўсқинлик қилаётган жиддий қийинчиликлар бор. Давлат архиви кейинги икки йил ичида иккинчи марта архив учун ноқулай бўлган бинога кўчирилди. Мавжуд 8 та райондан фақатгина Жарқўрғон районида давлат архиви бор. Қолган районларда ё давлат архивлари ташкил этилмаган, ёки тегишли бинога эга эмас”[5].

Туманларда давлат архивлари борасида ҳавол ҳақиқатан ҳам яхши эмаслигини Жарқўрғон туман давлат архиви бошлиғи Меркулова томонидан

юқори ташкилотларга юборилган хат ҳам тасдиқлайди. Меркулова 1947 йил 25 майда йўллаган №10/12-сонли хизмат хатида шундай ёзади: “Жарқўрғон давлат архивига тегишли масалани ўрганиб чиқдим. Масалан, архив ҳужжатлари район сельпосига қарашли идорада сақланади. Архив ҳужжатларининг бир қисми шкафларда, бир қисми эса бинога кириш йўлагига сақланади. Исталган одам бу ҳужжатларни олиши, йиртиши ёки бошқа мақсадларда фойдаланиши мумкин, ҳужжатларнинг кўпчилигини сичқонлар кемириб ташлаган. Мен бу борада у ерда ишлаб турган Эшмуратовага 4 марта учрашдим, ҳужжатларни тиклаш борасида сизнинг 47 йилда юборган № 81/15-сонли кўрсатмангизни бажариш бўйича тегишли маслаҳатлар бердим. Лекин бу топшириғингиз бажарилмаяпти. Ҳужжатлар очиқликда, йиртилган ҳолда аралаш-қуралаш бўлиб ётибди, улар жилдланмаган”[6].

Лекин мана шундай ёзишмалар натижасида Сурхондарё вилоятида давлат архивлари тизимини такомиллаштириш, уларни махсус ва алоҳида бинолар билан таъминлаш бўйича олиб борилган қатор ишлар ҳар жиҳатдан самарали бўлди. Хусусан, архив ҳужжатлари фонди ҳажми ва таркиби йилдан-йилга орта борди. Бир сўз билан айтганда, Сурхон воҳаси халқининг моддий ва маънавий ҳаётини акс эттирган тарихий, илмий, ижтимоий, иқтисодий, сиёсий ва маданий аҳамиятга эга бўлган архив ҳужжатларининг тарихан таркиб топган ва доимо бойитиб бориладиган махсус мажмуи шакллантирилди. Бошқача айтганда, архив ҳужжатларини жамлаш, ҳисобга олиш, сақлаш ва улардан тўғри ҳамда унумли фойдаланишни ташкил этиш бўйича етарли даражада шарт-шароитлар яратилишига муваффақ бўлинди.

Аммо ҳақиқий ўзгаришлар, айниқса, давлат архивларини шароитлари яхши бинолар билан таъминлаш ишлари давлатимиз мустақилликка эришгандан сўнг амалга оширилди.

Бунга эса мустақилликнинг дастлабки йилларида, яъни 1992 йилнинг март ойида маҳаллий ҳокимликлар ташкил этилиши муносабати билан эришилди. Хусусан, 2000 йилда Сурхондарё вилоят ижроия қўмитаси қошидаги давлат архив бўлими Сурхондарё вилояти ҳокимлиги архив бўлими деб юритила бошлади. 2004 йилнинг 3 февралда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикасида архив иши бошқарувини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 49-сонли қарори эълон қилинган эса, Сурхондарё вилояти архив бўлими – вилоят архив иши ҳудудий бошқармасига айлантирилган, давлат архивларини нафақат махсус биноларга жойлаштириш, янги бинолар қуриш, мавжудларини сифатли таъмирдан чиқариш, балки архивларни малакали кадрлар билан таъминлаш ишлари ҳам янада жонлантирилди. Натижада фуқаролар, жамият ва давлат нуқтаи назаридан аҳамиятли бўлган матнли, қўлёзма ва машинкада ўқиладиган ҳужжатлар, овозли ёзувлар, видеоёзувлар, киноленталар, фотосуратлар, фотография пленкалари, чизмалар, схемалар, хариталар в.ҳ. аҳамиятли ҳужжатларни талаблар даражасида сақлаш имконияти яратилди. Архивларда ишлайдиган ходимлар малакасини ошириш, иш юритишнинг янги замонавий усуллари қўллаш, ишни янги технологиялар асосида ташкил этиш, архивларни зарур техник жиҳозлар ҳамда хавфсизлик ускуналари билан таъминлаш яхши йўлга қўйилди.

Давлат архивлари учун махсус биноларнинг қурилиб фойдаланишга топширилиши эса юқорида айтиб ўтилган жараёнларни юқори савия ҳамда сифатда олиб борилишини таъминлади. Хусусан, Термиз шаҳри марказида Ўзбекистонда ягона бўлган етти қаватли Сурхондарё вилояти давлат архивининг замонавий биноси, вилоятнинг Шеробод, Ангор ва Музработ туманлари марказида қад ростлаган уч қаватли, Сариосиё, Бойсун ва Шўрчи туманларида эса икки қаватли давлат архиви биноларининг қурилиб фойдаланишга топширилиши соҳани янада ривожлантиришга қаратилган муҳим қадамлар бўлди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН МАНБА ВА АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

- 1.ЎзК(б) Андижон шаҳар шаҳаркоми ва меҳнаткашлар депутатлари Андижон шаҳар советининг органи “Коммунист” газетаси. 1941 йил, 9 март №57 (1990).
2. Сурхондарё вилоят давлат архиви. Фонд-334, ёзув-1, сақлов-1. varaқ-2.

- 3.Сурхондарё вилоят давлат архиви. Фонд-334, ёзув-1, сақлов-3, варақ-114.
- 4.Сурхондарё вилоят давлат архиви. Фонд-334, ёзув-1, сақлов-4-варақ.
- 5.Сурхондарё вилоят давлат архиви. Фонд-334, ёзув-1, сақлов-27, варақ-1.
- 6.Сурхондарё вилояти давлат архиви. Фонд-334, ёзув-1, сақлов-27, варақ-3.

O‘ZBEKISTON HUDUDIDA ANTIK DAVRIDA KECHGAN
MIGRATIONS JARYONLAR
(Yuejilar misolida)

Eshonqulov Umurzoq Absamat o‘g‘li,
Jizzax davlat pedagogika universiteti ijtimoiy-gumanitar fanlarda
masofaviy ta’lim kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Yueji qabilalarning o‘rganilish tarixi, Yueji qabilalarining migratsiyasi, ko‘chishi sabablari, yangi joylarga joylashuvi, yueji qabilalarining etnik tarkibi, to‘g‘risida mulohazalar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: Migratsiya, xalqlarning buyuk ko‘chish, hun, yueji, Da-yuechji, Katta yueji, Xumi, Shaunmi, Gyushuan, Xise, Dumi, Usun, Sharqiy Turkiston, Turfon, Daxya, Gushuy.

Аннотация: В данной статье описывается история изучения племен юэцзи, причины миграции племен юэджи, их переселения на новые места, этнический состав племен юэджи.

Ключевые слова: Миграция, великое переселение народов, Хунн, Юэцзи, Да-юэцзи, Большой Юэджи, Хуми, Шонми, Гюшуань, Хисэ, Думи, Усун, Восточный Туркестан, Турфон, Дахья, Гушуй

Annotation: This article describes the history of the study of the Yueji tribes, the reasons for the migration of the Yueji tribes, their relocation to new places, and the ethnic composition of the Yueji tribes.

Keywords: Migration, the great migration of peoples, Hun, Yueji, Da-yueji, Big Yueji, Khumi, Shaunmi, Gyushuan, Hise, Dumi, Usun, East Turkestan, Turfon, Dakhya, Gushui.

Kishilik jamiyati paydo bo‘libdiki insoniyat turli sabablarga ko‘ra o‘zi yashab turgan makonidan boshqa joyga ko‘chib o‘tishga majbur bo‘lgan fanda bu jaryonlar migratsiya [1.506] (lotincha:migratio-ko‘chaman, joyimni o‘zgartiraman) atamasi bilan tilga olinadi. Insonlar oziq-ovqat izlab, iqlim o‘zgarishlari, tabiyat injiqliklari, o‘zaro urushlar boshqa turli-xil sabablarga ko‘ra o‘zi yashab turgan makonidan boshqa joyga ko‘chishga majbur bo‘lgan Tarixda shunday yirik migratsiyalar yuz berganki natijada yirik davlatlar, imperiyalar vujudga kelishiga sabab bo‘lgan.

Yevroosiyo materigida tutgan jug‘rofiy o‘rni tufayli Markaziy Osiyo tarixning eng qadimgi davrlaridan boshlab murakkab va ko‘p bosqichli mintaqaviy va transmintaqaviy migratsiya jarayonlari jadal borgan hudud sifatida ajralib turadi. Ma’lumki, aholining bir hududdan ikkinchi hududga ko‘chishi butun tarixiy davrlar mobaynida shaklan ikki xil — doimiy yoki vaqtinchalik ko‘chish tarzida amalga oshirib kelingan[2.312].

Antik va ilk o‘rta asrlarning boshlarida O‘rta Osiyo jumladan, O‘zbekiston Yevroosiyo materigida yuz bergan “xalqlarning buyuk ko‘chishi” davrini chorrasiga aylanadi. Bu yerda tarixiy yilnomalarda tilga olingan yirik qabilalar uyushmasining va ular bilan bog‘liq bo‘lgan xalqlarning sharqdan g‘arbga, janubiy-g‘arbga va janubga, shimoldan janubga va shimoliy-g‘arbdan janubiy-sharq tomon ko‘chishlari yuz bergan. Ulardan ba’zilari O‘rta Osiyo hududlarida qolgan bo‘lsa, boshqalari yerli xalqlarning bir qismini o‘zi bilan birga janub va janubiy-g‘arb tomonlarga olib ketgan. Bunga misol sifatida Hindiston va Orol bo‘yi hududlaridan topilgan Farg‘onaga xos tirnash uslubi bilan bezalgan sopol idishlarni (I-II asrlar) keltirish mumkin[3.28].

Antik va ilk o‘rta asrlarda O‘rta Osiyo hududida yirik qabilalarning ko‘chish jarayoni kuchayadi. O‘rta Osiyo hududiga antik davrda kirib kelgan yirik qabilalardan biri Yuejilardir. Bu qabilalar Xitoy manbalarida “Da-yuechji” – “Buyuk” yoki “Katta yueji” deb eslaniladi[4.268].

Xitoy manbalariga ko‘ra, miloddan avvalgi I asrning ikkinchi choragida hozirgi Shar-